

11/3

Byråchefen Siegbahn

har i Stockholms-Tidningen besvarat några anmärkningar som vi gjorde med anledning av hans inlägg i senaste häftet av tidskriften Tiden. Den huvudsynpunkt vi framförde var att vi inte vare sig i fred eller i ett eventuellt krig kan uppträda på alldeles samma sätt mot öst som mot väst. "Vi kan inte tänka oss, och ingen ansvarig politiker vill väl hävda detta, att vi under några förhållanden skulle kunna komma på fel sida, att vi vid ett krig skulle kunna bli Rysslands allierade mot de västmakter vilkas seger är förutsättningen för vårt eget bestånd." Hr Siegbahn söker i viss mån undvika ställningstagandet till denna fråga genom att säga att om västmakterna ville sätta sig i besittning av vårt land, skulle "en korrekt militär neutralitet bringa oss i krig med dessa". Denna sats innebär på två punkter ett kringgående av problemet: dels är det klart att västmakterna inte gärna kan tänkas vilja "sätta sig i besittning av vårt land", dels innebär orden om "en korrekt militär neutralitet" att hr Siegbahn låter bli att själv ta ställning, utan i stället stöjer sig på en självklarhet. Vad vi vill säga

är naturligtvis att det kan inträffa lägen då vi blir tvungna att ta position i kriget och att vi i ett sådant fall under alla förhållanden måste komma på rätt sida. En neutralitetskränkning från västmakternas sida kan vi naturligtvis inskrida mot på övligt sätt, men blir situationen den att ett val inte kan undgås, måste vi komma på västsidan. Detta vill hr Siegbahn inte direkt förneka, och det torde väl vara svårt att uppleta en demokratisk politiker som vill hävda att vårt ställningstagande skall bli beroende endast av vem som först kränker vår neutralitet eller dylikt och att vi sålunda kan tänkas bli Rysslands allierade mot USA och England.

Betonas bör att denna synpunkt flera gånger tidigare framförts i Dagens Nyheter och att den för oss utgjort ett av skälen för inträde i Atlantpakten; vi har hävdad att ingen tror på vår så att säga blinda neutralitet och att därför en klar anslutning till Västern redan under fredstid är att rekommendera. Men vi vill tillägga, som ofta förut, att om Sverige får atomvapen — eller vapenbärare med nöjlighet att få atombomber utifrån vid angrepp — är detta ett slags ersättning — om också inte fullgod — för Atlantpakten, därför att risken för ett angrepp på Sverige från ryskt håll i sådant fall i hög grad förminskas. Vi vägrar däremot helt att inträda i den miljö av illusionism som säger — dess bättre utan att tänka det — att vi vid en konflikt skall handla absolut lika mot alla stater; ty konsekvensen av en sådan paroll blir nöjligheten av en rysk-svensk allians mot demokratierna.

Stark opposition i utrikesdebatten

Den exposé över det utrikespolitiska läget som gavs från regeringshåll under gårdagens debatt och de åtföljande deklamationerna och replikerna var nästan genomgående vaga, undvikande och överslättande. Den formuleringskonst som kan göra även en neutral och kylig framställning njutbar äger inte utrikesministern, och tankarnas torftighet framträder alltså i en passande dräkt. I fråga om den ryske regeringschefens besök förklarades att man ville utbyta synpunkter på frågor av gemensamt intresse, ge Chrustjev ett intryck av våra ekonomiska, sociala och kulturella förhållanden — är det meningen att Chrustjev skall stanna en längre tid i Sverige? — och befästa det goda grannskapsförhållande till Sovjetunionen. Den finsk-ryska krisen behandlades i ordalag som i sin beskeddighet stod förfälskningen nära. Det talades om att "en viss kylighet" visats Finland från rysk sida och att svårigheterna lett till "några klargörande samtal" mellan Kekkonen och Chrustjev. Den tyska krisen diskuterades av utrikesministern i formuleringar som syntes begära eftergifter från båda parterna och alltså innebär ett indirekt avståndstagande från Västerns klara linjer.

Detsamma gäller regeringsinläggen om den mest aktuella frågan i svensk försvarspolitik: anskaffandet av atomvapen. Statsministern anförde att endast ett begränsat antal länder ägde sådana vapen; han kringgick därigenom det väsentliga faktum att nästan alla västeuropeiska stater är anslutna till Atlantpakten och inom sina territorier har atomvapen eller i varje fall vapenbärare som i händelse av krig omedelbart kan förses med laddningar. Det sades också att Sverige måste avvakta och vänta med ett beslut så länge något hopp finnes om en överenskommelse i kärnvapenfrågan vid konferensen i Genève. Realiteten är lik-

var den, som statsministern väl vet, att Genèvekonferensen gäller inställandet av kärnvapenprov, och att om en överenskommelse — vilket alla hoppas men knappast någon väntar — kommer till stånd i denna fråga, detta är utan betydelse för den större frågan om anskaffande av atomvapen respektive vapenbärare för Sveriges del. Att ett effektivt internationellt avtal skulle träffas om avskaffande av atomvapen över huvud torde ingen människa tänka sig, och till denna godtrogenhetens kulmen nådde irte heller de svenska statsledarna.

Oppositionen företrädades särskilt av hrr Hjalmarson och Ohlin. De båda talarna kritiserade regeringens hållning och uttalanden rörande det ryska statsbesöket, den finsk-ryska

13/3

krisen och den tyska frågan. Särskilt hr Hjalmarson uttryckte sig med glans och skärpa. Han erinrade om den socialdemokratiska reaktionen mot tsarens besök för femtio år sedan; Chrustjews besök är av samma art, "en akt av tom artighet mot en man som hur brett hans leende än är representerar våld, förtryck och ett omänskligt politiskt system". Samtalen mellan Chrustjev och Kekkonen hade i själva verket främst inneburi att den ryske statschefen förklarar ministären Fagerholms tillkomst vara ett brott från rysk synpunkt, att en rad finländska socialdemokrater påstås vara olämpliga för deltagande i en regering, och att den finländska pressen beskyllts för korruption och propaganda i främmande staters tjänst. Vad Finland tvingats till har av Chrustjev framställts som "ett föredöme för en socialistisk stats goda relationer till en stat vars samhällsordning är baserad på icke socialistiska principer". "Det har vi hr Chrustjews egna ord på", yttrade hr Hjalmarson. "Ett föredöme — också för vår räkning?" Inte blott högerledaren, utan också hr Ohlin och hr Hedlund betonade det stötande i att den statsdirigerade ryska pressen sökte påverka och skrämna Sverige genom sin hets mot atomvapen — för svensk räkning.

Utrikesministern kallade hr Hjalmarson för "moralisten som brännmärker stormakterna i vårt grannskap och gräver upp gamla synder ur historien". Det är illa nog att, som hr Ohlin särskilt framhöll, den svenska utrikesledningen aldrig ger uttryck åt det svenska folkets

starka engagemang på demokratisk sida. Det är ännu olustigare då hr Undén angriper den som vågar bekänna våra gemensamma värderingar. Hur kan vi ta ställning till diktatur och demokrati om vi inte bygger på en moralisk uppfattning och utifrån denna granskar och bedömer statsledningarnas handlande? Utrikesministerns uppträdande tyder på att hans konventionella neutralism slagit över i känslolöshet, i brist på förståelse för vad den överväldigande majoriteten inom vårt folk tänker och känner.

I vår debatt om diktarens uppgift tar Herbert Tingsten bå till orda. Han diskuterar bl. de synpunkter som Lars Gyllensten framförde i sitt inlägg den 9 mars och slutar med att ställa fram som ett stort mål den medborgardygden som Rydberg drömde om.

HITILLS HAR NÄSTAN endast diktare och litteraturhistoriker uttalat sig i den av Olo Lagercrantz inledda och organiserade debatten om dikten nu och på Viktor Rydbergs tid. Det kan vara rimligt att även en icke professionell litteraturläsare, en som i någon mån representerar "samhällsidan", yttrar sig.

Först och främst: Lagercrantz har medvetet överdrivit, och alla deltagare i debatten har mer eller mindre godtagit, den utgångspunkt som han angivit. Jag undrar om överdriften inte är så stor att själva tesen — om diktarens minskade sociala engagemang — blir ohållbar. En stor del av vår tids dikt är klart och direkt inriktad på samhällsproblem, särskilt på samhällsproblemet framför andra: demokrati och diktatur. Det bör sägas ifrån att så är fallet, att — i stort sett — diktarna inte varit några förrådiska klerker, utan försvarare av vad vi litet slappt och flott brukar kalla Västerlandets värden. Redan de författare som skrivit utopiska romaner eller, rättare sagt, skildringar av det ohyggliga som en del moderna utopier för med sig har varit av omätlig betydelse för samhällsdebatten; det är dem som vi politiska skribenter alltid vänder till som på en gång populära och geniala vittnen. Men även många som inte direkt tar upp dessa problem, som arbetar, till synes, med det inre livet eller till och med det lilla livet, har verkat som statstryckets avslöjare och fiender. Kafka är, lika mycket som Roosevelt eller Churchill, förtjänt av en staty som frihetens försvarare.

Det är inte min avsikt att stanna vid detta självklara. Debatten rör sig väsentligen om diktaren i ett fritt, ett någorlunda fritt land. En del av vad man kan kalla den demokratiska samhällskritiken är, däri instämmer jag helt med Lars Forssell, av en sådan trivialitet att den, bortsett från sk konstnärliga värden, knappast har något intresse. Exotismen, i form av förgyllning av vildmarken och förakt för välfärdsinrättningar, den med skönt utformade plattheter försedda förundran över teknikens utveckling — detta bjuder sannerligen inte mycket. Men vi har också en mera konkret och fast samhällskritik; jag kan peka på Eyvind Johnson och Vilhelm Moberg. Och vi har, även i de mest privata skrifter, sådant som måste tvinga människor att tänka över det samhälle de lever i och hur de själva blir i detta samhälle. Man behöver inte som Viktor Rydberg ständigt tala om historia och frihet och bestämmelse för att vara deltagare i samhällsdebatten. Jag kan inte erinra mig någon av de yngre författare jag läst som inte lämnat några bidrag till det ämne vi diskuterar.

Lars Gyllensten har ställt det problem (det skenproblem?) som debatten gäller med utomordentlig kraft. Vi lever i en slankvecka, skriver han, vi har nått en del som vi arbetat för, men är inte så nöjda som vi hoppats, vi avskyr våldsregimer vid våra gränser, men har inga värmande mytter att parera med. Det är en tankegång som i mindre extrem och praktfull form bör vara känd för läsarna av denna tidning. Gyllensten söker antyda vad diktaren kan göra i denna situation. Som en uppgift, låt vara fantastisk, tänker han sig att "finna nya former för människans värdighet"; att visa hur en människa kan "bestå utan att förstöras eller förvirras, trots att hon lever i förförelse och hot eller förtryck eller rent av i diktatur och våld"; han berör rent av tanken att man skulle kunna förena diktaturens